

تصحیح کتاب «زینۃ التواریخ»

مؤلف:

سید امجد رضا تبریزی

مصحح:

دکتر علی اصغر رجبی

عضویت علمی دانشگاه خوارزمی

سرشناسه	: مستوفی، رضی‌الدین محمد بن محمد شفیع، - ۱۲۲۳ ق.
عنوان و نام پدیدآور	: تصحیح کتاب «زینة التواریخ» / مولف محمدرضی تبریزی؛ مصحح علی‌اصغر رجبی.
مشخصات نشر	: تهران: آرمان پژوهان، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۵۹۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۰۸۶-۶-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: ایران -- تاریخ
موضوع	: Iran -- History
موضوع	: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۲۵۰ ق.
موضوع	: Iran -- History -- Qajars, 1779 - 1834
شناسه افزوده	: رجبی، علی‌اصغر، ۱۳۵۲، مصحح
شناسه افزوده	: Rajabi, Ali Asghar
رده بندی کنگره	: DSR ۱۰۷/م۵/۱۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۹۵۵
شماره کتایشناسی	: ۵۵۲۴۹۱۵
تاریخ درخواست	: ۱۳۹۷/۱/۱۷
تاریخ پاسخگویی	:
کد پیگیری	: ۵۵۳۶۲۷

تصحیح کتاب «زینة التواریخ»

نویسنده: دکتر علی‌اصغر رجبی

انتشارات: آرمان پژوهان

سال نشر: زمستان ۱۳۹۷

قیمت: ۴۲۰۰۰ تومان

آدرس سایت www.armanpajouhan.com

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات آرمان پژوهان محفوظ است

تهران، چهارراه ولیعصر، به سمت میدان ولیعصر (عج)، ابتدای خیابان بزرگمهر، پلاک ۱۳، طبقه دوم، واحد ۵

۰۲۱-۶۶۹۷۸۲۳۰

۰۲۱-۶۶۴۹۷۶۰۲

فهرست مطالب

۱۲.....	مقدمه
۲۱.....	«زینة التواریخ»
۲۳.....	ذکر احوال نواب غفران مآب فتحعلی خان جد امجد شهریار جم اقتدار دام ظلّه
۲۷.....	صادرات احوال خاقان مغفور محمدحسن خان
۴۰.....	بیان معاودت خاقان مغفور از طرف فارس به جانب مازندران خلد اساس
۴۶.....	بیان احوال «نواب غفران مآب حسینقلی خان والد بزرگوار شهریار سلیمان اقتدار
۵۴.....	در بیان احوال خلاص خاقان مغفور از دار العلم شیراز
۵۷.....	ذکر محاربه خاقان مغفور مرتضی قلیخان
۵۹.....	در بیان آمدن علیمردخان رند به طهران و فتنه انگیزی لاریجانی و منازعه با جنود سلطانی
۶۰.....	در بیان توجه رایات نصر بنیان صوب طهران وقایع آن زمان
۶۳.....	در بیان گرفتاری رضاقلی خان و محاربه قلی خان با اهالی لاریجان
۶۴.....	در بیان توجه رایات اعلی به عزم استرآباد
۶۵.....	ذکر طغیان رضاقلی خان و سوانح عبرت افزای آن زمان
۷۱.....	کیفیت استخلاص خاقان مغفور و قوم محاربه آنحضرت مرتضی قلی خان
۷۳.....	در بیان محاربه شاهزاده اعظم با قادر خان عرب و انهزام قادر خان به صوب بسطام
۷۵.....	در بیان محاربه خاقان مغفور با امیر گونه خان افشار در بلده آمل و شکست او
۷۶.....	در بیانان نهضت خاقان مغفور به جانب سمنان و دامغان و بسطام
۷۸.....	ذکر حرکت خاقان مغفور به جانب استرآباد
۷۹.....	در بیان حرکت خاقان مغفور به صوب گیلان
۸۱.....	در بیان گرفتن شاهزاده اعظم کرفس خان روسی
۸۳.....	در بیان عروسی شاهزاده اعظم

- در بیان رفتن علیمراد خان زند به جانب استرآباد و شکست یافتن او از دلیران جنگجو ۸۶
- در بیان تحریک رایات نصرت نشان به اصفهان ۹۰
- در بیان طغیان طایفه بختیاری و رفتن خاقان مغفور به جانب عسگران ۹۳
- توجه والا به سمت قلمرو علیشکر و طغیان جعفرخان زند در اصفهان ۹۶
- در بیان تصرف نمودن گیلان و به قتل رسیدن هدایت الله خان ۹۸
- رفتن جعفرخان زند از شیراز بر سر یزد ۱۰۱
- ذکر توجه موکب خاقان مغفور به صوب شیراز ۱۰۲
- در بیان آمدن جعفرخان زند به اصفهان ۱۰۳
- در بیان کیفیت قتل جعفرخان زند ۱۰۵
- در بیان تسخیر آذربایجان در اواخر ک هزار و دویست و پنج ۱۰۹
- بیان رفتن مصطفی خان دولو به حکم همایون به شیراز ۱۱۴
- ذکر تذهیب قبه منوره اباعبدالله الحسین علیه السلام ۱۱۸
- تحریک رایات جلال به شیراز و شیخون آوردن به سوی خان زند باردوی همایون ۱۱۹
- ذکر عروسی شاهزاده حسینقلی خان ۱۲۲
- کیفیت احوال لطفعلی خان بعد از فرار از ابرج ۱۲۳
- در بیان تسخیر دارالامان کرمان و اتمام کار لطفعلی خان زند ۱۲۵
- در بیان نهضت موکب خاقان مغفور به جانب استرآباد ۱۲۷
- رفتن سلیمان خان به سمت آذربایجان به امر خدیو گیتی ستان ۱۳۱
- بیان شورش اهالی کرمان و نهضت موکب فیروزی نشان و محاصره آن خطه خلد بنیان ۱۳۲
- کیفیت تسخیر قلعه کرمان و گرفتاری لطفعلی خان و اختتام کار آن سرگشته وادی حرمان ۱۳۷
- عزیمت شاهزاده والاچاه به سمت جیرفت و گرمسیرات کرمان ۱۴۱
- عزیمت موکب شاهی به طرف آذربایجان و واقعات آن زمان به امر خدای جهان ۱۴۴

- در بیان توجه رایات اسلام به جانب تفلیس و تسخیر آن ۱۴۸
- بیان جلوس میمنت مانوس و حرکت موکب همایون به عزم تسخیر خراسان ۱۵۳
- در بیان انصراف رایات ظفر نشان از خراسان به طهران ۱۵۷
- ذکر شهادت خاقان مغفور البته الیه حلیل النور ۱۵۹
- ذکر مقدماتی که تقدم آن بر بیان جلوس اعلیحضرت ظل الله انساب مینماید ۱۶۲
- ذکر فتنه صادق خان شقاقی ۱۶۸
- ذکر وصول خبر شهادت سلطان سعید ۱۷۱
- ذکر گرفتاری فاتلین خاقان سعید ۱۷۹
- ذکر جلوس میمنت مانوس خاقان کشورگشای بر سریر سلطنت ۱۸۴
- ایراد فتنه محمدخان زند و خوار زند در اصفهان ۱۹۰
- ذکر نهضت موکب جهانگشایه جانب آذربایجان ۱۹۵
- ذکر وصول خبر طغیان حسینقلی خان ۲۰۸
- ذکر وصول مهد علیا به مصالحت ۲۱۷
- صادرات ایام توقف دارالسلطنه طهران ۲۲۴
- ذکر نصب در مطهر زرین بر ضریح مقدس بضعه طیبه موهوبه و سوره صلوات الله ۲۲۸
- ذکر استعمار باغ قصر قاجار فردوس آثار ۲۳۴
- وقایع یونت ثیل مطابق سال یک هزار و دویست و سیزده ۲۴۱
- ذکر حرکت موکب منصور از نیشابور بجانب مشهد ۲۴۹
- ایراد توجه شاهزاده عباس میرزا به سلماس ۲۵۶
- ذکر آمدن محمود میرزای افغان بار دیگر به دربار حضرت خاقان و وقایع او ۲۶۵
- بسط بساط نشاط و سور با سرور شاهزاده آزاده حسینعلی میرزا ۲۶۹
- ذکر ورود میرزا مهدی علیخان سفیر جند رال فرنگ ۲۷۵

- تفویض دارایی مملکت فارس مینو اساس ۲۷۹
- وقایع سال فرخنده فال قوی نیل مطابق سال یک هزار و دویست و چهارده هجری ۲۸۳
- ذکر ورود مالکم بهادر ایلچی جندرال فرنگ و فرمانفرمای هند ۲۹۵
- تذهیب قبه مبارکه معصومه و بنای عمارت اصفهان ۲۹۷
- وقایع سال پیچی نیل هزار و دویست و پانزده هجری ۳۰۱
- ذکر ظهور حاجی ابراهیم خان شیرازی و گرفتاری او ۳۰۵
- ذکر شکار شهریار و مراجعت به چمن لار ۳۱۴
- ذکر بیداری دلا فتنه حسین قلی خان بار دیگر ۳۲۳
- ذکر رسیدن خبر عصا حسنیلیخان به شهریار سلیمان شان ۳۳۳
- موضع ایراد ورود اللهیار خان درگاه شهریار ۳۴۱
- بیان صنعت و صفت ضریح مناس حضرت سیدالشهدا (ص) ۳۴۴
- ذکر مجمع از حالات عبدالعزیز شیخ ارباب و حسب سیاق حال ۳۴۷
- وقایع تخاقوی نیل سال هزار و دویست و شانزده هجری و تسخیر ترشیز و نیشابور ۳۵۶
- ذکر محمود میرزا ۳۶۲
- رسیدن چاپار شاهزاده‌ی والا تبار به دربار شهریار ۴۱۳
- نهضت موکب همایون از سلطانیه به صوب ایروان ۴۱۵
- هزیمت اشیخدر روسی با سپاه روسی به جانب تفلیس ۴۲۴
- وقایع سال میمنت مآل سیچقان نیل خجسته مطابق سنه هزار و دویست نوزده هجری ۴۲۷
- بنیان عزیمت شاهزاده والا جاه به جانب گنجه و کوچانیدن اهالی را طرف گنجه ۴۴۱
- بیان کشته شدن اشیخدر سردار روسیه در ظاهر باکو به دست حسینیقلی خان حاکم آنجا ۴۴۴
- ذکر ورود ایلچی دولت فرانسه به دربار ۴۶۲
- بهار عالم آرای سال اودنیل خیریت دلیل مطابق سنه هزار و دویست و بیست هجری ۴۶۹

- ۴۷۲..... ذکر محاربه نواب نایب السلطنه با ینارال بالسن سردار روسیه
- ۴۷۸..... مراجعت موکب نواب نایب السلطنه از حدود شیروان به اشاره پادشاه گیتی ستان
- ۴۷۹..... مجادله ی پیرقلی خان قاجار با مصطفی خان شیروانی و وقایع آن
- ۴۸۱..... انهزام سلیم خان شکی از سپاه روسی
- ۴۸۲..... تفویض ایالت ولایت ایروان به حسین خان
- ۴۸۴..... تفویض ولایات ثلثه لرستان و خوزستان و کرمانشاهان به شاهزاده آزاده محمدعلی میرزا
- ۴۸۷..... ذکر التجای عبدالرحمن پاشای بابان به آستان فلک پاسبان
- ۴۹۱..... متازعه یوسف پاشای سر عسکر ارزنه الروم با روسی سپاه و انهزام وی
- ۴۹۴..... مراجعت موکب دار کوک پادشاهی از مجاهده با کفار روس
- ۴۹۶..... نهضت موکب ظفر ایالت از راه لافه طهران به تنبیه روسیه نحوست نشان
- ۵۰۱..... ذکر ترتیب بزم نوروزی و رست رجب شهریاری به جانب سلطانیه به فتح و فیروزی
- ۵۰۶..... عزیمت گدویچ سردار کفره روس به جانب ایروان
- ۵۰۸..... عزیمت شاهزاده نایب السلطنه به طریق ایالت به جانب نخجوان
- ۵۱۱..... آمدن گدویچ سردار روس به ظاهر ایروان
- ۵۱۵..... مجادله نمودن شاهزاده نایب السلطنه کرت ثانی در حوالی نخجوان با کفار
- ۵۱۸..... عزیمت شاهزاده محمد ولی میرزا والی خراسان به جانب هرات
- ۵۲۵..... حرکت رایات ظفر آیات به تنبیه سرکشان روسیه
- ۵۲۹..... مأمور گردیدن فرج الله خان نسقچی باشی
- ۵۳۱..... ذکر ناختن شاهزاده والاگهر محمدعلی میرزا
- ۵۳۳..... عزیمت نایب السلطنه عباس میرزا بر حسب حکم خدیو جهانگشا از راه قراباغ
- ۵۳۴..... در عزل گدویچ و نصب طور مصوف
- ۵۳۷..... محاربه سپاه شاهی با مصطفی خان طالش و انهزام وی و تسخیر قلعه لنکران

- تسخیر قلعه ترشیز و گرفتاری مصطفی قلیخان عرب و عفو تقصیرات او ۵۳۹
- ورود میرزا بزرگ قایم مقام به حضور انور شاهنشاهی ۵۴۰
- ملاقات حضرت قایم مقام، طرمصوف سردار روس را و مجاری آن حالات ۵۴۲
- رکضت موکب همایون از دارالخلافه تهران به صوب چمن اوجان به انتظام آن سامان ۵۴۵
- حرکت نواب علی شاه به جانب آباران و منازعه با روسیه خذلان نشان ۵۴۷
- مأمور شدن ابراهیم خان قاجار دولو و سلیم خان شکی به نظم حدود شکی و آن سامان ۵۴۸
- ذکر عزیمت سین خان سردار به جانب ولایت آخقه ۵۵۰
- ذکر کشته شدن سی پاشا وزیر دارالاسلام بغداد ۵۵۱
- استمداد امام مستط از فرماندهی ممالک فارس و انجاح مسئول وی ۵۵۳
- مراجعت موکب همایون ضمن ملاقت پناهی از چمن اوجان به دار الخلافه تهران ۵۵۴
- عزیمت شهریار معدلت آثار فرخ - خاطر را به جانی دارالسلطنه اصفهان ۵۵۵
- رکضت موکب همایون به صوب چمن سلطانیه ۵۵۸
- تعیین شاهزاده کامکار کامیاب محمد علی میرزا به نظار هم عراق عرب ۵۶۳
- مراجعت میرزا ابوالحسن سفیر دار الملک انگریز با سرگور زلی ۵۶۶
- ورود یاسین زاده میر عبدالوهاب، سفیر روم ۵۶۷
- مجاهده نواب نایب السلطنه با روسیه و شکست آن طایفه ۵۶۸
- رکضت موکب پیروزی کوکب به ساحت سلطانیه ۵۷۰
- حرکت رایات شاهزاده اعظم نایب السلطنه به تدمیر مصطفی خان طالش ۵۷۲
- نهضت موکب نواب نایب السلطنه به جانب چمن موغان ۵۷۵
- منازعه مأمورین سنگر لنکران با مصطفی خان طالش و سپاه روسیه ۵۷۹
- رکضت نواب محمدعلی میرزا به تنبیه وزیر بغداد و نهب و غارت آن سامان ۵۸۰
- شیخون آوردن روسی سپاه با مصطفی خان طالشی ۵۸۲

- ۵۸۵..... ذکر تسخیر قلعه میمند به تأیید خداوند بيمانند
- ۵۸۶..... ذکر استعمار عمارات مبارکه جدید سلطانی در دارالخلافه تهران و اصفهان و غیره
- ۵۸۹..... در نیایش و ستایش شاهنشاه اسلام پناه عدالت منش، عذالبيان و رطب اللسان است
- ۵۹۳..... در اتمام و انجام این کتاب

مقدمه

در ادوار گوناگون تاریخ ایران، بنابر علاقه خاصی از جانب بنیان گذار و یا یکی از پادشاهان هر سلسله نسبت به ثبت تاریخ دودمانی و سلسله‌ای ابراز می‌گشت، با تعدد متن‌های تاریخ‌نگاری سلسله‌ای مواجه می‌شویم. قاجاریان نیز به تاریخ توجه ویژه‌ای داشتند که سبب تألیف کتابهای تاریخی بسیاری شد. تا قبل از انقلاب مشروطیت، گاهی نسیبی به تاریخ‌نگاری وجود داشت، می‌توان از تداوم سنت‌های تاریخ‌نگارانه در جامعه ایرانی سخنی به میان آورد. تنها جایگاه طبقات اجتماعی و حضور مؤثر آنان در فرایند انقلاب مشروطیت بود که سبب شد تا شیوه‌های تاریخ‌نگارانه سنتی به رویکردی نوین تبدیل شود. از آنجایی که از متن مصحح - زینة التواریخ - در ردیف مهم‌ترین متون متعلق به رویکرد سنتی تاریخ‌نگارانه می‌باشد، توضیحی اجمال در باب آن سبک سمر تم تواند بود.

این شیوه که تا پیش از تحولات عصر جدید موسوم بود، استمرار وقایع‌نگاری‌ها، مجلس‌نویسی‌های دوره صفوی و متأثر از روش اسکندر بیک منشی در عالم آرای عباسی و میرزا مهدی خان استرآبادی در جهانگشای نادر و دره نادره بود. تا پیش از تحولات عصر جدید، ادب، شعر و تذکره‌نویسی و تراجم احوال با تاریخ مجموعه واحدی تشکیل می‌دادند و نوشته‌های تاریخی با آرای ادبی و جملات موزون و شعر و مبالغه و تملق آمیخته بود. این شیوه در روزگار حاکمیت قاجارها تداوم یافت. مورخان برای سلسله قاجار به تاریخ سازی می‌پرداختند و به خواست شاهان قاجار نسب آنان را به مغولان می‌رساندند. این گونه تاریخ‌ها را می‌توان سرگذشتنامه قاجاری نامید. مانند تاریخ محمدی و تاریخ ذوالقرنین.

نویسندگان این کتابها مطالب کتابهای یکدیگر را تکرار می‌کردند و چون فقط به سرگذشت شاهان می‌پرداختند از توجه به مسائل اجتماعی و اقتصادی و مسائل دیگر باز می‌ماندند. از آنجا که تألیف این کتابها غالباً فرمایشی و درباری بود، می‌بایست به تأیید شاه می‌رسید. علاوه بر سرگذشت شاهان، به ثبت اسامی افراد و فرزندان و زنان شاهان نیز در این تاریخ نگاری ها توجه می‌شد. تمامی این ویژگی‌ها را در متنی چون زینة التواریخ شاهد می‌باشیم. تاریخ نگاران این دوره، بیشتر کتاب‌های منشی دربار و تحت حمایت بزرگان قاجار بودند، مانند میرزا فضل الله خاوری شیرازی مؤلف تاریخ ذوالقرنین و عبدالرزاق مفتول دنبلی مؤلف مآثر السلطانی و محمد باقر مؤلف تاریخ محمدی. برخی نیز از شاهزادگان قاجاری بودند، مانند اعتضاد السالطه مؤلف اکسیر التواریخ و عضدالدوله سلطان احمد میرزا نویسنده تاریخ عضدی.

تاریخ نگاری سنتی بیشتر در دوره او حکومت قاجار یعنی پادشاهی آقا محمدخان و فتحعلیشاه و محمد شاه، متداول بود و در دوره‌های متأخر نیز در تاریخ‌هایی به همین سبک نوشته می‌شد از جمله روضه الصفای ناصری تألیف رضا قلی خان هدایت، ناسخ التواریخ نوشته محمد تقی سپهر.

متن حاضر نمونه‌ای است برجسته از تاریخ نگاری دودمانی و پادشاهی قاجارها در تاریخ ایران. گرچه به لحاظ تقسیمات تاریخ نگارانه، زینة التواریخ نمونه‌ای است از تواریخ عمومی که پیشینه‌ای درخشان در تاریخ نگاری در ایران داراست. بالطبع این متن دارای خصائص تواریخ عمومی ماتقدم خویش است،

یعنی متونی از این دست از آغاز آفرینش آدم تا زمان زیست نگارنده را در بر می‌گیرد.

به طور سنتی نویسنده این متون مجموع اطلاعات تاریخی-جغرافیایی قبل از عصر تاریخی خویش را از متن‌هایی که قبل از آن تولید و نگاشته شده‌اند، رونویسی کرده و کمتر تغییر، تحول و یا نوآوری در ایفای مطالب آن فصول دیده می‌شود. از این حیث پراهمیت‌ترین فصول تواریخ عمومی را آن بخش‌هایی تشکیل می‌دهند که یادآور روزگار حیات زیستی و البته حیات تاریخی-سیاسی نویسنده می‌باشند. را که نویسنده در ارائه مطالب، از شیوه خویش و نه الگوی پیشینیان سود جست است.

می‌بایست یادآور شد که اهمیت این فصول، صحت و سقم اطلاعات ارائه شده را تأیید و تکذیب نمی‌کند و تنها از حیث هم زمانی نویسنده با وقوع رویدادها و با استفاده مستقیم نویسنده از کسانی که سرور در زمان وقوع رویداد مشخص در صحنه حاضر بودند و یا نهایتاً استفاده غیرمستقیم و با واسطه از فردی که آن واقعه را از فعال اصلی آن شنیده است، دارای اهمیت می‌باشد. از این رو زینة التواریخ دارای اطلاعاتی دقیق و مهم در باب آغاز حکمت‌سازها و علی‌الخصوص عصر فتحعلیشاه و جنگهای ایران و روس و نیز اختلافات داخلی و طغیان‌های سیاسی درون کشور علیه سلسله قاجاریه می‌باشد.

با نگاهی به تواریخ عمومی نگاشته شده در تاریخ ایران و نیز تواریخ دودمانی و سلسله‌ای تألیف شده می‌توان گفت غلبه در نگارش این متون با اعضای دیوان رسایل و یا مستوفیان صاحب رقم هر سلسله بوده است و همین امر دومین ویژگی

تواریخ دودمانی را آشکار کرده و آن تفوق عنصر فصاحت و بلاغت در نگارش آنهاست. نویسندگان این متون راه افراط در استفاده از صنایع لفظی و بدیعی و آریه‌های لفظی و معنوی در خلق آثارشان در پیش گرفته و تا جایی که توانسته‌اند، همشان را صرف خلق متنی بی‌نظیر از باب تطویل و طنطنه کرده‌اند.

با نگاهی به اطلاعات ارائه شده در متن زینة التواریخ و اشارات گهگاهی موجود در آن می‌توان گفت متن یاد شده، گونه‌ای از تألیف گروهی و مخلوق تلاش چند نفر از ستیان و صاحبان قلم و منشیان برجسته دیوان رسایل در عصر قاجار بوده است. در فرسایش نسخ خطی، در معرفی نویسنده این اثر، اختلاف نظر وجود دارد. گاهی نسخی از «بدایة الزق بیک دنبلی می‌آید که صاحب تذکره «تجربه الاحرار و تسلیه الابرار» است. گاهی به عبدالکریم منشی اشتهاردی اشاره شده است و عده‌ای دیگر زین التواریخ را تألیف میرزا محمد رضی بنده تبریزی دانسته‌اند. اطلاعات ارائه شده در آخرین فصل متن زینة التواریخ و نیز فراوانی آرای ذکر شده در تذکره‌های ادبی و تراجم احوال بزرگان، بر قاجار که بنده تبریزی را مؤلف این اثر دانسته‌اند، صحت تألیف این اثر توسط وی را به اثبات می‌رساند. از این رو، ما نیز به ذکر احوال و آثار میرزا محمد رضی تبریزی می‌پردازیم.

میرزا محمد رضی متخلص به بنده، ادیب، شاعر، مورخ و خراسانی اایل عصر قاجاریه می‌باشد. بنا به اشاره صاحب تذکره اختر،^۱ وی از اشراف‌زادگان آذربایجان و پدرش نیز مدتی وزیر آذربایجان و مستوفی نادرشاه افشار بوده است. عبدالرزاق

۱. احمد بن فرامز اختر، تذکر اختر، ج ۱، عبدالرسول خیامپور، تبریز، ۱۳۴۳، ص ۳۳.

دنبلی در جلد اول تذکره «تجربه الاحرار و تسلیه الابرار»، نام پدر وی را میرزا محمد شفیع ذکر می‌کند.^۱

از سرگذشت محمد رضی در کدودکی و جوانی اطلاعی در دست نیست. وی پس از درگذشت پدر به دربار کریم خان زند روی آورد و به منصب استیفا رسید. پس از آغاز تأسیس دولت قاجار به این خاندان پیوست و مستوفی و صاحب دیوان رسایل گشت.^۲

وی در دربار فتحعلیشاه قاجار (۱۲۱۱-۱۲۵۰ ه.ق) چندان قدر و اعتبار یافت که از مستوفیان و نشیانی خاص وی گردید. میرزا رضی همچنین تنظیم و نگارش رساله‌ها و نامه‌ها، انجام و ترجمان‌ها را به زبان عربی، ترکی و جغتایی برعهده گرفت. معروف است که از جانب فتحعلیشاه خنجرى مرصع بدو اعطاء شده بود که آن را هنگام سلام شاه به کمر می‌زدند به حضور می‌رسید.^۳

وی به گفته دیوان بیگی در سال ۱۲۱۱ و به گواهی غالب منابع در ۱۲۲۳ درگذشت.^۴ پیکر او را به دستور فتحعلیشاه در محراب اشراف به خاک سپردند.^۵ بنده تبریزی را مردی زود رنج و کم حوصله دانسته‌اند در بعضی منابع همچنین به

۱. عبدالرزاق بیگ مفتون دنبلی، تجربه الاحرار و تسلیه الابرار، عبدالرسول خیامپور، تهریز، ۱۳۴۲، ص ۶۳.

۲. محمد میرزا قاجار، سفینه‌المحمود، ج ۲، عبدالرسول خیامپور، تهریز، ۱۳۴۶، ص ۱۱۸.

۳. دیوان بیگی، حدیقه الشعراء، چاپ عبدالحسین نوانی، تهران، ج ۱، ۱۳۶۴-۱۳۶۶، ص ۲۵۸.

۴. همان، ص ۲۵۸؛ محمود میرزا قاجار و عبدالرزاق دنبلی سال مرگ او را ۱۲۲۳ دانسته‌اند.

۵. سهل شیرازی، علی اکبر بن آقاعلی، تذکره دلگشا، منصور رستگار فسائی، شیراز، ۱۳۷۱، ص ۶۰۷.

دوش گز گیسوی شب بر خود نقاب آمد پدید
شد تذرو از ساحت گلشن غراب آمد پدید

برزخ کفور سوده مشک ناب آمد پدید
در شفق از ماه نو بر گوشه بزم سپهر

چهره نسرین به زیر طره سنبل نهفت
ساغر سیمین پز از اعلیٰ شراب آمد پدید